PRAZNICUL CASEI – UN OBICEI DIN VALEA ALMĂJULUI, JUD. CARAŞ-SEVERIN

Maria Vâtcă
(Universitatea de Vest din Timişoara)
vatcamaria@yahoo.com

"The Wake" of the House – a Custom from the Valley of Almaj, Caraş-Severin County
The purpose of this paper is to discuss some theoretical and practical aspects regarding "the wake" of the house – a very well-known custom, also present nowadays in the Valley of Almaj, Caraş-Severin county. Essentially, it is about the day of the patron saint of the house – a holiday that is obligatory for every family in the area. We shall analyse the defining features of this specific manifestation, such as: the blessing of the house by the priest in the town, the preparation of the meal for the wake including sweets or fasting food (in direct connection with the fasting periods imposed by the rules of the church), receiving the guests, the obligatory moments of the manifestation, as well as the symbolism developed by some of the elements involved in this custom: the candle, the sponge cake, the wheat, the incense, the threshold. The wake lasts for two days: the evening, the eve of the holiday, a time called "cinişoară", that is "the little supper", and the wake day for that particular saint – the most important day of the wake which implies taking part in the religious service when the proshora brought by every host is blessed, and then there is a feast offered to neighbours, relatives and friends. It is important to note that the involvement of such elements in this custom of mark for the traditional community in the Valley of Almaj is correlated to a miniature representation of some moments in church rituals (the blessing of houses, the sign of the cross, the burning of incense).

Keywords: *The Valley of Almaj, repast, symbolism, traditional culture, custom*

Valea Almăjului, areal cunoscut şi sub numele de *Ţara Almăjului*, *zona Almăjului* sau *Almăjul*, este un ţinut situat în partea de sud-est a actualului judeţ Caraş-Severin, fiind străbătut de râul Nera (Nergăniul) şi cuprinzând 16 localităţi româneşti[1]. În această zonă s-au conservat, din perspectivă etnofolclorică, până în zilele noastre, o serie de elemente specifice tradiţiilor devenite populare, printre care se numără şi cele caracteristice *praznicului* casei.

De-a lungul timpului, odată cu dezvoltarea societăţii, obiceiurile, ceremoniile sau riturile au fost supuse unor transformări, cu repercusiuni evidente în structura actelor, ceea ce obligă, prin dinamica internă a fenomenului cultural, la tratarea acestora ca proces, printr-o viziune diacronică (Pop 1999: 20-21). Uneori, ele îşi pierd, în bună măsură, rostul iniţial şi devin o simplă marcă a festivităţii, cu caracter înveselitor, fiind golite de sensurile primare (Pop 1999: 36-37).

*

Praznicul casei, obicei preluat din Peninsula Balcanică, mai cu seamă de la sârbi, presupune faptul de a alege ca patron al casei un sfânt, aşa că ziua de prăznuire a acestuia este una marcantă pentru familie; astfel, fiecare casă din Almăj are patronul ei, ce va fi „moştenit" de la o generaţie la alta şi nu va fi înlocuit cu un alt sfânt (Stancovici 1993: 72). Există însă familii care au două praznice (doi patroni ai casei): acolo unde soţii erau singurii copii la părinţi – lucru destul de frecvent în Almăj –, se preluau amândoi sfinţii pentru a nu se pierde ziua de praznic a strămoşilor. De asemenea, spre a scăpa de vreun necaz sau de o primejdie mare, unele gospodării făgăduiau unui sfânt să-l serbeze în fiecare an, pe lângă patronul casei deja ales (Petrovici 1935: 39-40).

[1] Bănia, Borlovenii-Noi, Borlovenii-Vechi, Bozovici, Dalboşeţ, Gârbovăţ, Lăpuşnicu-Mare, Moceriş, Pătaş, Prigor, Prilipeţ, Putna, Ravensca (sat de cehi), Rudăria (astăzi – Eftimie Murgu), Şopotu-Nou (cu satul Stancilova), Şopotu-Vechi.

BDD-A8605 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 07:09:00 UTC)

În arealul cercetat, numeroase familii au ca praznic unul dintre următorii sfinţi: Cuvioasa Parascheva („Vinerea Mare”), Sfântul Dumitru („Sâmedru”), Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil („Arángelu”), Sfântul Alipie („Alimpe” – 26 noiembrie), Sfântul Nicolae, Sfântul Ştefan („Stăpăn”), Sfântul Ioan Botezătorul („Sfântu Ion”) sau una dintre următoarele sărbători închinate Fecioarei Maria: Buna Vestire („Blogovişceána”) şi Adormirea Maicii Domnului („Sfântă Mărie Mare”).

Familiile au în casă icoanele sfinţilor ocrotitori. În multe locuri, se obişnuia ca preotul se facă rugăciuni în faţa icoanei sfântului alături de membrii familiei, iar la gospodăriile mai înstărite, preotul rămânea şi la masa de praznic oferită de gazde (Iocşa 2013: 135). Aşa cum se ştie, în credinţa ortodoxă, icoana reprezintă un tablou pe care sunt pictate figuri (Dumnezeu, Iisus Hristos, Fecioara Maria, sfinţi, îngeri), scene biblice ori fapte din istoria Bisericii. Prin icoană se înţelege, în general, imaginea divină, sacră, care nu este un scop în sine, ci un mijloc, „o fereastră între pământ şi cer” (Chevalier, Gheerbrant 1995a: 138-139) – „identitatea şi prezenţa nemijlocită aşezate pe scala sacralităţii aproape de locul desăvârşit” (Boldureanu 2008: 31); acesteia i se aduce închinare „după principiul: cinstea dată *icoanei* trece la cel zugrăvit pe icoană” (Bria 1994: 195). În teologia ortodoxă, temeiul icoanei sau reprezentării simbolice este realitatea Întrupării Fiului lui Dumnezeu: „Şi Cuvântul trup S-a făcut” (*Evanghelia după Ioan* 1: 14), icoana fiind o consecinţă a acestui fapt (Bria 1994: 195).

Momentul de sfinţire are loc în camera de oaspeţi („soba bună”) a casei. Aici, gazda pregăteşte pe o masă două lumânări şi o cutie de chibrituri[1], lângă o farfurie cu apă. Când preotul începe slujba de sfinţire le aprinde, citind apoi rugăciunea specifică acestui moment, iar la sfârşitul slujbei, le ia cu sine. Cele două lumânări sunt aprinse în sănătatea celor din casă şi pentru pomenirea celor adormiţi. Sfinţirea caselor se face de către preot, în gospodăriile creştinilor, în vederea purificării, pentru ca toţi să întâmpine praznicele sau sărbătorile mari în curăţie. Un alt scop al acestei slujbe este ferirea de rele şi curăţirea pentru a-L primi în suflet pe Fiul lui Dumnezeu (Aga 2005: 141).

Casele care au ca praznic pe Sfântul Ştefan sunt sfinţite de către preot când acesta vine pentru sărbătoarea Naşterii Domnului – Crăciunul (25 decembrie). Atunci se face şi rugăciunea pentru sfinţirea praznicului casei, cântându-se *Troparul Naşterii* („Naşcereáta”): „Naşterea Ta, Hristoase, Dumnezeul nostru, răsărit-a lumii Lumina cunoştinţei; că-ntru dânsa ceia ce slujeau stelelor de la stea s-au învăţat să se-nchine Ţie, Soarelui dreptăţii, şi să Te cunoască pe Tine, Răsăritul cel de Sus, Doamne, mărire Ţie!”. La fel se obişnuieşte şi la sărbătoarea Sfântului Ioan Botezătorul (7 ianuarie), prăznuită la o zi după Bobotează, în sensul că sfinţirea caselor respective se petrece o singură dată, cântându-se *Troparul Botezului Domnului*: „În Iordan botezându-Te Tu, Doamne, închinarea Treimii s-a arătat; că glasul Părintelui a mărturisit Ţie, Fiu iubit pe Tine numindu-Te; şi Duhul în chip de porumb a adeverit întărirea cuvântului. Cel ce Te-ai arătat, Hristoase Dumnezeule, şi lumea ai luminat, mărire Ţie!”. La praznicele de peste an, cum sunt cele de Sfântul Nicolae, Sfântul Dumitru etc., se cântă troparul *Mântuieşte, Doamne*: „Mântuieşte, Doamne, poporul Tău şi binecuvântează moştenirea Ta! Biruinţă binecredincioşilor creştini asupra celui potrivnic dăruieşte şi cu crucea Ta păzeşte pe poporul Tău!”.

Perioadele de post ce precedă sărbătorile mari – Postul Crăciunului, Postul Paştelui, Postul Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel sau Postul Sfintei Marii – sunt cunoscute ca fiind unele de restricţii: nu se fac hore, nunţi, petreceri; singurele prilejuri de adunări permise la sate sunt clăcile sau şezătorile. De asemenea, în acest timp există o serie de restricţii de la mâncarea de dulce (de „slastă”): nu se consumă carne, ouă, lapte, ci doar preparate din peşte când e dezlegare în calendar (de exemplu, la Sfântul Nicolae sau la Buna Vestire) (Pamfile 1914: 1-3).

Prin urmare, dacă praznicul cade în post, cum e cel de Sfântul Nicolae din Postul Crăciunului, atunci se mănâncă preparate de post: supă de zarzavat cu tăiţei de casă, sarmale din legume cu fasole bătută, peşte (dacă e dezlegare) fiert cu ceapă, cozonac, „colaci de pită” –

[1] Numite în Valea Almăjului „ţâmporele” sau „răipelţuri”.

BDD-A8605 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 07:09:00 UTC)

pentru a fi daţi de pomană, aşa cum se obişnuieşte, în această zonă, în toate posturile. Dacă praznicul nu cade într-o perioadă de post – cum sunt Sfântul Ştefan, Sfântul Ioan Botezătorul –, atunci se găteşte de dulce: supă de pasăre, sarmale cu carne, friptură, prăjituri (în perioada actuală) şi tradiţionalul cozonac („meşpaiţ"). Acesta din urmă se coace în cuptor de către gospodine şi, de regulă, are ca umplutură nucă, mac, dulceaţă, mere, mai nou, stafide ori rahat; cozonacul se prepară la praznicele casei indiferent dacă mâncarea este de dulce sau de post.

Există praznice care necesită pregătirea a două tipuri de bucate, în funcţie de ziua din săptămână în care cade sărbătoarea sfântului. Astfel, la Cuvioasa Parascheva, Sfântul Dumitru sau Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil, dacă sărbătoarea este într-o zi de joi sau de sâmbătă, seara se gătesc bucate de post, iar a doua zi se dă mâncare de dulce. Dacă aceste sărbători sunt în zilele de miercuri sau vineri, atunci se procedează invers: seara – mâncare de dulce, iar a doua zi – de post.

Sărbătoarea praznicului casei e întâmpinată de oamenii din Ţara Almăjului cu gospodăriile îngrijite, în care se face curăţenie; femeile fac „rânduială" în case, văruiesc, spală ferestrele şi uşile, scutură aşternuturile.

Praznicul are o serie de momentele specifice, care sunt respectate cu stricteţe de fiecare familie din Almăj: sfinţirea caselor, masa de praznic, pomana pentru cei răposaţi. Praznicul începe seara, în ajun, cu o masă dată rudelor şi vecinilor, numită „cinişoară". Acum are loc şi acel ritual prin care un copil, cu trei-patru lumânări aprinse în mână, este ridicat la pragul uşii, unde face semnul crucii cu ele, stingându-le apoi; gazda care-l ţine în braţe aruncă înspre prag ţuică („răchie") dintr-o cană, rostind de trei ori împreună cu copilul: „Dumnezeu le-o aprins, noi le stângem!"[1]. Pragul „marchează trecerea dintr-un spaţiu în altul, într-o nouă fază a existenţei" (Evseev 2007: 499), iar cifra trei „exprimă o ordine perfectă, o totalitate organizată şi ierarhizată în vederea creaţiei" (Evseev 2007: 609).

Cu ocazia praznicului, după sfinţirea casei de către preotul locului, se oferă o masă la care gazdele dăruiesc şi hrană de pomană pentru cei răposaţi. Iată cum sunt descrise aceste momente de către o localnică din Dalboşeţ:

> „... Atunci ai pus pe unu în capu mesei să fie *popa*. Era oricum unu care era crâsnic sau cântăreţ la biserică, sau unu care o ştiut, ăla l-o pus în capu mesei ş-o zis *Tata nostru* la-nceput. Şi i-o dat şi tămânelnicu de-o tămâniat. Tămânelnicu îi o conservă la care i-o pus o coadă de pleu şi o pus câta jăghi (jar) din foc din lemn, şi o pus tămânie. Şi o tămâniat la *bucace*, că pe masă s-o pus străchinili cu mâncare, din toate câte-un taier (farfurie). Fiecare o avut în taieru lui câte-un colac mic cu *lumina* în el. Şi erau aprinse *luminile* când s-o zis *Tata nostru*. Că aşa îţi aminteai d-ăi care nu măi îs. D-ăi morţi. Sara se dădea de pomană la ăi morţi, care nu-s măi, şi mâine-zi dădeai în sănătatea căşii pentru Moş Nicolae, pentru Sfânt. Atunci le lua colacii din taier, îi punea *doparce* şi le zicea: «Las' că ţi-l dau când pleci.» Şi se punea zupa. […].
> ... când s-o deschis masa, era pus într-un taier un colac mic, i-o zis *cucie*, nu din ăia care or pus pe masă. Ş-acolo o pus sămânţă de grâu, de cucuruz, de păsui, ca să pună în sămânţă când samănă, să rodească. Când o tămâniat pentru deschidere masa, atunci or luat *cucia*, or prins toţi ăi dă la masă ş-or legănat: «Dumnezeu să primească, şi câmpul să rodească, şi gazda să trăiască!» […].
> ... când s-o-nceput sara cina şi erau toţi goşcii la masă, se băga gazda, omul din casă, şi zicea: «Bună sara, goşcii mei!». Da' cu *lumini* aprinse în mână, cu trei *lumini* d-ălea mici. Goşcii s-or sculat în picioare ş-atunci venea cu un par (pahar) de răchie, ş-o dat în sus (o aruncat) la pragu de la uşă, ş-o stâns *luminile* acolo, după ce făcea semnul crucii de trei ori cu ele, şi zicea: «Dumnezeu le-o aprins, noi le stângem!». Şi dup-aia gazda se ducea şi punea la oameni (bărbaţi) răchie în pară, şi dau noroc, şi iar zicea: «Câmpu să rodească, gazda să trăiască!». Sara se dă de pomană, mâine-zi se zice: «Să fie naintea lui Dumnezeu pentru Sfântu Nicolae, în sănătatea căşii şi-a mărvii (a vitelor)!».

[1] Floarea Băcilă, 84 de ani, localnică, Dalboşeţ.

BDD-A8605 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 07:09:00 UTC)

> La gata se făcea rugăciunea. Numa nu se măi tămânia. Se tămânia numa la-nceput, să fugă ălea rele. Apoi măi stăteau la poveşti, la fleacuri, ce-or măi lucrat, unde, cine se măi însoară... La goşci, când plecau, dădeai colac şi câta meşpaiţ acasă.
> După ce-or plecat toţi goşcii, gazda strânge, spală vasele şi pe masa pe care s-o mâncat Praznicu lasă într-un par mic răchie şi-ntr-unu apă, plin până-n gură, să vină ăia la noapte să bea şi ei. Ăi morţi. Ca să simtă că şi ei or fost la Praznic. Şi dimineaţa gazda zice: «Vezi c-or venit ş-or gustat. Or venit când noi am durmit.».” (Vâtcă 2013: 53-56).

Etapele şi simbolurile acestei manifestări sunt în strânsă legătură cu dimensiunea spiritualităţii, fapt pentru care Biserica joacă un rol esenţial în această practică; ea este un loc de cult, cu semnificaţia de „Casa Domnului”, reprezentând ideea de Centru, un loc de concentrare maximă a sacrului, a legăturii dintre Cer şi Pământ (*Axis Mundi*) (Evseev 2007: 77).

În a doua zi de praznic – „ziua mare” –, fiecare gazdă almăjeană duce la biserică o prescură (colac împletit preparat în casă) în care se pune o lumânare, însoţită de fructe, bomboane sau alte daruri, pe un platou, pentru a fi sfinţite. Sfinţirea lor se face la sfârşitul liturghiei, când preotul citeşte un pomelnic pentru odihna celor adormiţi şi altul pentru sănătatea celor vii din casă. După participarea la ritualul sacru, are loc masa din ziua mare de praznic, când gazda aşteaptă vizita vecinilor, a rudelor, a prietenilor, întâmpinându-i cu salutul: „Bună dzâua, goşcii mei!” (sau în seara precedentă: „Bună sara, goşcii mei!”). Timpul petrecut împreună cu acest prilej rămâne unul semnificativ pentru consolidarea relaţiilor interumane din cadrul comunităţii tradiţionale. Dacă se întâmpla să existe disensiuni între rude sau vecini care obişnuiau să participe la masa de praznic, atunci se trimitea un copil din casă, pentru a nu întrerupe totuşi legătura dintre familii. În acest sens, există şi o zicală des folosită în Valea Almăjului atunci când se presupune că cineva s-a supărat: „Ei, şi dacă s-o supărat nu te măi cheamă la praznic?”.

Masa în comun din această zi se dă în cinstea sufletelor din casă şi pentru sănătatea animalelor din ogradă (Panduru 2004: 100). Cunoscută şi sub numele de *ospăţ*, ea se regăseşte în cadrul tuturor obiceiurilor: atât în cele legate de momentele importante din viaţa omului, cât şi în cele de peste an. Manifestarea reprezintă şi un rit augural, cu rolul de a asigura bunăstarea în casă, alimentele având ele însele „valori magico-rituale” (Suiogan 2006: 177). În Valea Almăjului, această secvenţă ceremonială, ce readuce o stare de echilibru în sânul familiei (Suiogan 2006: 176-177), se întâlneşte în perioada tuturor sărbătorilor importante ale anului bisericesc, dar şi în cea a praznicelor caselor care au ca patron spiritual unul dintre sfinţii amintiţi mai sus.

Bucatele pentru zilele de praznic sunt gătite în zilele premergătoare acestui eveniment important al casei. De altfel, este cunoscut faptul că în Valea Almăjului se obişnuieşte prepararea a cel puţin patru feluri de mâncare. Masa de praznic oferită de fiecare gazdă din Almăj cuprinde aceeaşi gamă de preparate an de an, iar modul lor de pregătire este transmis din generaţie în generaţie. Iată cum descrie acest fapt o localnică din Almăj – Floarea Băcilă (Dalboşeţ):

> „Făceam o zupă de post […] cu morcovi măi mulţi, cu ceapă, cu păşcănat (păstârnac), ţălăr (ţelină), câta ţucăr (zahăr) şi zăicin (ulei) [...]. Tăiţăii îs făcuţi de casă, numa cu ou, nu-s de post, că nu se poate, nu se-ntind. Numa atunci se face zupă cu morcov străcurat... Puni morcovi măi mulţi să fiarbă în zupă şi, când s-or fiert bine, scoţi doi-trei şi-i puni în ciur la străcurat, şi-i apeşi acolo, şi torni din zupă zamă, şi iar puni ca să iasă gălbineaţă, să iasă zupa galbină. Şi groşala aia o lapezi ori o mănânci. Ş-atuncea puni tăiţăi şi pătrânjăi tăiat, tocat la urmă, şi gata zupa. Atunci puni ulei, că babili făceau în rainâ (cratiţă) cu ceapă friptă, da io nu măi fac, le pun să fiarbă... Era frământare multă, că se făceau pe vatră...
> Făceam peşte opărit (fiert) cu ceapă deasupra. În ceapă se punea oţet şi se turna peste peşte. Atunci se făcea salată de varză azămă (crudă), cu ulei şi sare. Ei, şi salme (sarmale) de post, şi păsui (fasole) cu roşu. Păsuiu îl fierbi şi-l faci gros, mult. Ş-atuncea facem roşu, avem scris noi acolo cum se face: punem ulei, piparcă roşie, apă şi ţucăr. Laşi deoparte să fiarbă

BDD-A8605 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 07:09:00 UTC)

până se face aşa ca mierea, subţire, ştii? Când îl puni pe taier acolo, pe păsui, îl întingi şi să nu curgă. Îl fierbi să se lege. Se pregăteau şi colaci, pita o făceau babili în cuptor.

Se făcea mălai (să nu faci coleşă), din făină de cucuruz, cu drojdie şi ulei, şi câta zahăr în drojdie, făină de grâu, apă, sare. Şi când s-o pornit (dospit) cum se pornesc croafnili (gogoşile), atuncea l-ai băgat în cuptor, în cună.

Se dădea şi meşpaiţu (cozonac): în ăla nu se punea lapte, se uda cu apă şi ulei, şi ce trăbe. Se făcea de post. Se umplea cu mere, cu pecmez (gem), cu nucă, cu mac. Se făcea cu o zi năince, în cuptoriţă de copt.

Baba Loisa (soacră-mea) se pregătea cu două-trei zile năince de Praznic. Punea în salme sămânţă de dulece (dovleac), seci. Le rupea vârfu şi le punea, alea erau ca ciupercile d-acuma...

Ş-atunci se dădea răchie de prune fiartă. Aveau ciup (carafă) – îi zicea –, unde cred c-avea vreo 5 litri, ş-acolo punea răchie fiartă cu ţucăr, punea şi sâmburi de nucă alţii, aia depinde cum or vrut să aibă gust, ş-atuncea turna răchia fiartă în ciup şi-l *astruca*, şi-l punea la masă, ca să nu se răcească răchia. Când s-or apucat la mâncare, întâi or băut răchie. Care nu bea răchie, era canta (găleata) cu apă sub masă. Erau alţii care le dădea şi vin, dacă era de slastă. Şi nu se-mbătau, că răchia era dulce." (Vâtcă 2013: 53-56).

Ca băuturi ce se consumă în această perioadă pot fi amintite ţuica („răchia") din prune, fiartă cu miez de nucă, mustul şi vinul. Vinul a fost integrat şi el în ceremoniile şi ritualurile specifice la români, fiind frecvent întâlnit, astăzi, la mesele praznicelor şi ale sărbătorilor din perioada de iarnă.

Înainte de a gusta din bucate (ca şi la finalul mesei de praznic), almăjenii obişnuiesc să spună *Tatăl nostru*; rugăciunea este un act cultural prin care credinciosul cere bunăvoinţa sau anumite dorinţe concrete din partea Divinităţii (Kernbach 1995: 545). Practica era şi o formă de mulţumire lui Dumnezeu pentru darurile de mâncare. După rugăciune, bucatele de praznic sunt sfinţite prin tămâiere, fiind oferite de gazdă în amintirea celor adormiţi, dar şi în sănătatea celor din casă. Acestea se tămâiază cu tămâie pusă pe jar („jăghi") în „tămânelnic" (obiect asemănător ibricului, confecţionat dintr-o conservă, căreia i se ataşează o coadă din metal[1]).

După tămâiere urmează o altă practică ce presupune invocarea binecuvântării semănăturilor din anul următor. Astfel, într-o farfurie („taier") se pun un colac şi mai multe soiuri de seminţe (grâu, porumb, fasole). Toţi participanţii prind de „cucie" (farfuria cu seminţele şi colacul) şi o leagănă deasupra mesei, moment asemănător celui din cadrul parastasului pentru cei decedaţi. Persoana din capul mesei („popa") rosteşte următoarele: „Dumnezeu să primească, şi câmpul să rodească, şi gazda să trăiască!", cuvinte repetate de toţi invitaţii la masă. Apoi are loc ospăţul propriu-zis, care se desfăşoară pe durata a două-trei ore. La plecarea musafirilor, se oferă, de regulă, în dar din bucatele gătite pentru masa de praznic: colacul cu lumânarea, prăjituri, cozonac.

De sărbătoarea Sfântului Ioan Botezătorul, în mai toate satele almăjene se obişnuia Balul Ionilor, o petrecere organizată la Căminul cultural, iar în trecut la câte o casă: toţi cei care îşi serbau numele „făceau cinste", dând băutură prietenilor, rudelor sau vecinilor; tot atunci se serveau şi anumite gustări. Odinioară, aceştia tocmeau („căpărau") muzică tradiţională, pentru a sărbători cu cei apropiaţi. Astfel, familiile care aveau praznic la această dată puteau petrece în seara respectivă.

*

În contextul discuţiei despre simbolurile întâlnite la praznicul casei, trebuie avute în vedere câteva elemente strâns legate de practica tămâierii. *Tămâia*, o substanţă obţinută din scoarţa unor arbuşti exotici, care prin ardere produce un fum cu miros aromat, este folosită în biserică, în cadrul ceremoniilor religioase, în semn de cinstire a lui Dumnezeu; acest element ţine

[1] Acest obiect se foloseşte la toate momentele tămâierii din Valea Almăjului: în Joia Mare, când se dau colaci de pomană la cimitir pentru cei adormiţi, precum şi timp de şase săptămâni la mormântul celui decedat de curând.

BDD-A8605 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 07:09:00 UTC)

de simbolul fumului, având rolul de a înălţa rugăciunea spre ceruri. Obiceiul tămâierii prefigurează legătura dintre om şi Divinitate, unind finitul cu infinitul, muritorul cu eternul (Chevalier, Gheerbrant 1995b: 343). *Jarul* (numit în Almăj „jăghi") – ca rezultat al focului – este un simbol al focului ascuns şi mocnit, susceptibil de a fi reaprins printr-o flacără vie (Evseev 2007: 294). *Cărbunele* (*tăciunele*) – bucata de lemn arsă parţial – prefigurează puterea soarelui înrobit de pământ, simbolul forţei materiale sau spirituale care arde fără flacără şi fără explozie. Aprinderea sau stingerea cărbunilor de lemn sunt acte întâlnite în multe ritualuri magice (Evseev 2007: 110-111). Ne-am referit la toate acestea deoarece sunt implicate în manifestarea descrisă mai sus.

În cadrul praznicului casei se întâlnesc o serie de elemente a căror simbolistică merită o abordare specială.

Astfel, *pomana* reprezintă actul de milostenie pe care rudeniile îl fac întru amintirea unui răposat, act prin care se mijloceşte mila lui Dumnezeu. Aceasta are loc la trei, nouă, patruzeci de zile sau la anumite sărbători. Pomenirea morţilor semnifică legătura strânsă dintre vii şi morţi, cu încredinţarea că cei vii îi pot ajuta cei adormiţi prin rugăciuni, milostenii (Aga 2005: 293). În Ţara Almăjului, practicarea acestui obicei se face în mod constant la praznicul casei, precum şi în preajma sărbătorilor mari de peste an (la Crăciun, la Paşte sau la ruga satului); această practică reflectă o legătură indestructibilă între familie şi strămoşii ei. Astfel, când se dă de pomană la masa de praznic, gazda rosteşte următoarele cuvinte: „Să fie de pomană la morţii noştri" (apoi se enumeră numele lor), „să vină să mănânce şi ei".

După cum se ştie, la români, în general, toate sărbătorile importante de peste an sunt însoţite de prepararea unor produse speciale din aluat: colaci, cozonac, pască. Aceste copturi, din punct de vedere ritualic, au un rol bine stabilit, strâns legat de specificul sărbătorii. De-a lungul timpului, rolul magic al acestor elemente s-a pierdut, ele devenind simple alimente, indispensabile sărbătorii (Caraman 1983: 473). Simbolistica alimentelor se leagă, cu preponderenţă, de caracterul general al sărbătorilor, însă nu în exclusivitate de natură creştină, întrucât se regăseşte şi în practici precreştine sau în alte obiceiuri (Sărbătorile Pascale, obiceiurile familiale, ruga satului).

Grâul, ca aliment fundamental, preînchipuie hrana nemuririi; e un simbol al învierii, prin grăuntele care moare şi apoi renaşte (Chevalier, Gheerbrant 1995a: 115). Grâului i se atribuie o origine divină, fiind întâlnit în toate obiceiurile calendaristice, ca stimulator al fertilităţii în practicile ce însoţesc momentele importante din viaţa omului, precum şi în actele de magie agrară. *Grăuntele* este simbolul instabilităţii vegetaţiei – moare şi rodeşte –, prefigurând alternanţa vieţii şi a morţii (Chevalier, Gheerbrant 1995a: 112), dar şi unul dintre simbolurile vegetale ale lui Iisus Hristos (Evseev 2007: 241-242).

Colacul – regăsit şi în practica specifică praznicului casei – este dat de pomană împreună cu o lumânare de ceară –, reliefând jertfa adusă întru pomenirea celor morţi pentru iertarea păcatelor lor (Aga 2005: 91). Simbol cultural cu multiple semnificaţii rituale, colacul stabileşte legătura dintre cei vii şi cei plecaţi, dintre cer şi pământ, dintre Dumnezeu şi om (Evseev 2007: 134), prefigurând puritatea şi sacrificiul, prin reunirea sensurilor mai multor elemente: grâu, apă, sare, drojdie, foc (Suiogan 2006: 204). Aluatul din care se face colacul este emblema zămislirii, cu proprietăţi magice, plămădirea pâinii şi coacerea fiind „acte sacralizate şi ritualizate" (Evseev 2007: 37).

Un alt element important întâlnit în praznicul caselor din Valea Almăjului este *lumânarea*, căreia i se spune „lumină". Aceasta este oferită, împreună cu colacul, fiecărui participant la masa de praznic, fiind implicată şi în practica descrisă mai sus – aceea de stingere a lumânărilor la pragul uşii.

Simbol al luminii, al sintezei materiei şi spiritului, al verticalităţii, prefigurând „elevaţia spirituală, mişcarea ascendentă" (Evseev 2007: 326), lumânării aprinse îi sunt atribuite puteri apotropaice; ea este prezentă la toate riturile de trecere (naştere, botez, nuntă şi înmormântare), cu o simbolistică bazată pe „scenariul mitic al morţii […] şi cel al renaşterii" (Evseev 2007:

BDD-A8605 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 07:09:00 UTC)

326). Flacăra lumânării exprimă „focul purificării şi al judecăţii”, devenind un semn al sufletului (Suiogan 2006: 181). Lumânarea aprinsă în fiecare casă de creştin sugerează că acesta trebuie să-şi cerceteze conştiinţa şi să stea totdeauna cu cuget curat în faţa lui Dumnezeu. De asemenea, este şi un „îndemn ca fiecare creştin să fie «lumină a lumii», păstrându-şi sufletul curat ca lumina” (Aga 2005: 217). Lumina aprinsă pentru cei răposaţi preînchipuie cererea ca Iisus Hristos – Lumina cea veşnică – „să le strălucească cu fericire eternă în împărăţia sufletelor.” (Aga 2005: 221).

Apa este unul dintre cele patru elemente esenţiale în miturile cosmogonice, simbol al materiei prime, al regenerării, izvorul vieţii, al scurgerii timpului. În opoziţie permanentă cu focul, ea e întâlnită la majoritatea ritualurilor şi obiceiurilor calendaristice ale românilor, având multiple funcţii magice, sacrale, ce derivă din simbolul ei ancestral. În credinţa populară, apa sfinţită este pură, cu puteri miraculoase, devenind un antidot universal, de ajutor „în toate cazurile de primejdie pentru persoana umană şi gospodăria acesteia” (Evseev 2007: 44-45).

Agheasma este legată de „o rugăciune specială însoţită de cufundarea unui obiect ritual – crucea – într-un vas cu apă”, practică ce conferă un atribut divin, miraculos, apei care va fi folosită la diverse ritualuri (Kernbach 1995: 38). *Agheasma mică* sau *sfeştania* presupune acelaşi ritual cu orice ocazie din viaţa credincioşilor (Bria 1994: 14), pentru ferirea de rele şi curăţirea lor (Aga 2005: 141). *Apa sfinţită* din ziua de praznic se păstrează pentru tot anul şi se foloseşte în caz de boală, de necaz; fetele erau stropite cu această apă ori de câte ori mergeau la joc în sat (Petrovici 1935: 42). Ea se mai întrebuinţează pentru a se stropi casa, animalele, pomii fructiferi, semănăturile (Andrei 2007: 227), chiar după masa de prânz din acea zi, când gospodarii merg în grădină sau la holdele lor şi le sfinţesc.

Busuiocul, o plantă mirositoare care îşi păstrează mirosul, este cea mai cântată plantă la români, prezentă în toate practicile magice cu scop marital, dar şi în cele ce însoţesc momentele importante din viaţa omului (Evseev 2007: 92-93). „Sfinţenia” acestei plante se reflectă şi în credinţele sau practicile păgâne din vremurile trecute, având funcţii purificatoare şi fertilizatoare (Evseev 2007: 92-93). În localităţile din arealul studiat, acest element este întrebuinţat şi în practica sfinţirii caselor, fiind indisolubil legat de cruce. După actul sfinţirii, preotul atinge cu busuiocul fruntea celui ce sărută crucea, iar în cadrul sfinţirii caselor, de praznic sau în ajunul sărbătorilor de iarnă, în vasul cu apă sfinţită, gazda pune un fir de busuioc.

În practicile bisericeşti, busuiocul se înmoaie în apă odată cu *crucea* şi se stropeşte în cele patru puncte cardinale. Ea reprezintă unul din cele dintâi simboluri creştine care ilustrează patimile şi moartea lui Iisus Hristos, fiind considerată „semnul Fiului Omului” (*Evanghelia după Matei* 24: 30), dar şi „semn al semnelor”, datorită caracterului universal, al persistenţei ei în timp, al complexităţii simbolistice în creştinism (Evseev 2007: 149-150). *Semnul crucii* simbolizează mărturisirea credinţei în Iisus Hristos, Care a fost răstignit pe cruce, şi credinţa într-un Dumnezeu Unul în Fiinţă şi Întreit în Persoane: Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt. De asemenea, e un semn purificator, de putere pentru alungarea duhurilor rele (Aga 2005: 343).

*

După cum se poate constata, în cadrul praznicului casei în Almăj pot fi reperate o serie de elemente de factură precreştină sau creştină, al căror sens iniţial, odată cu trecerea timpului, s-a estompat într-o anumită măsură, conservându-se la ora actuală doar la nivel de manifestare de tip tradiţional. În ultimii ani, în Valea Almăjului, se constată o încercare de recuperare a acestor practici în integralitatea lor.

Demn de semnalat este faptul unele dintre manifestările amintite se corelează cu o reprezentare în miniatură a unor momente din ritualurile bisericeşti. Astfel, praznicul casei poate fi considerat, prin excelenţă, graţie momentelor importante pe care le implică, o „rugă” în miniatură, un „hram al familiei”.

Majoritatea elementelor implicate în masa de praznic vin să ilustreze faptul că, în mentalul tradiţional, moartea nu este un sfârşit, ci, mai degrabă, o trecere într-o altă dimensiune a existenţei, cei vii putând păstra un tip special de comunicare cu cei de dincolo. În acest sens,

BDD-A8605 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 07:09:00 UTC)

praznicul rămâne o astfel de oportunitate, mai ales că el este preluat tocmai de la strămoşii casei, fără a se pune problema renunţării definitive la acesta.

Referinţe bibliografice:

AGA, Victor 2005: *Simbolica biblică şi creştină. Dicţionar enciclopedic (cu istorie, tradiţii, legende, folclor)*, ediţia a II-a, Timişoara, Editura Învierea.

ANDREI, Nicolae 2007: *Monografia localităţii Bănia*, Reşiţa, Editura TIM.

BOLDUREANU, Ioan Viorel 2008: *Etnologie şi folclor. Cultură tradiţională orală. Teme, concepte, categorii*, Timişoara, Editura Marineasa.

BRIA, Ion 1994: *Dicţionar de teologie ortodoxă. A-Z*, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

CARAMAN, Petru 1983: *Colindatul la români, slavi şi la alte popoare: studiu de folclor comparat*, Bucureşti, Editura Minerva.

CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain, 1995a: *Dicţionar de simboluri*, volumul 2, *E-O*, Bucureşti, Editura Artemis.

CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain, 1995b: *Dicţionar de simboluri*, volumul 3, *P-Z*, Bucureşti, Editura Artemis.

EVSEEV, Ivan 2007: *Enciclopedia simbolurilor religioase şi arhetipurilor culturale*, Timişoara, Editura Învierea.

IOCŞA, Ana Călina 2013: *Obiceiuri tradiţionale şi mental comunitar în Valea Almăjului* (teză de doctorat), Timişoara.

KERNBACH, Victor 1995: *Dicţionar de mitologie generală*, Bucureşti, Editura Albatros.

PAMFILE, Tudor 1914: *Sărbătorile la români. Crăciunul: studiu etnografic*, Bucureşti, Librăriile Socec şi C. Sfetea, Leipzig: Otto Harrassowits, Viena: Gerold & comp.

PANDURU, Pavel 2004: *Perioada sărbătorilor de iarnă în Almăj*, in Gheorghe Ţunea, Octavian Doclin (coord.), *Obiceiuri şi tradiţii de peste an în Banatul Montan*, Timişoara, Editura Marineasa, p. 86-101.

PETROVICI, Emil 1935: *Folklor din Valea Almăjului*, in „Anuarul Arhivei de Folklor", III, p. 25-157.

POP, Mihai 1999: *Obiceiuri tradiţionale româneşti*, Bucureşti, Editura Univers.

STANCOVICI, Branislav 1993: *Rânduiala binecuvântării şi tăierii colacului*, in „Altarul Banatului", serie nouă, IV (XLIII), nr. 4-6, p. 70-76.

SUIOGAN, Delia 2006: *Simbolica riturilor de trecere*, Bucureşti, Editura Paideia.

VÂTCĂ, Maria 2013: *Un praznic ca-n Almăj*, in „Nedeia", I, nr. 2, p. 53-56.

BDD-A8605 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 07:09:00 UTC)